

*Handelingen des particulieren synodi van Noort-
hollant, gehouden binnen Hoorn den XXVIII Octo-
bris anno MDCVIII.*

Naedat de uytgesonden broederen der classen van Noorthollant in vollen getale vergadert waeren, heeft D. JOANNES WILZOETIUS, het gebedt by hem gedaen synde, dese vergaderinge met een vermaninge over de woorden onses Salichmaeckers by Math. 29 vers. 45 ende 46 aengevangen ende deselve vermaninge besloten met een gebedt, dienstich tot de verkiezinge des praesidis, assessoris ende scribae.

De credentien van de gecommitteerde broederen gelesen synde, syn dese navolgende personen bevonden tot dese vergaderinge te behoren:

uyt den classe van Hoorn:

JOANNES WILZOETIUS, dienaer Jesu Christi tot Hoorn.

EVERT MICHIELSZ, dienaer Jesu Christi in Ooster ende Wester Blocker.

Mr. JACOB ARISZ SAY, ouderling tot Hoorn.

GERMAN EVERTSZ, ouderling tot Abbekerck.

uyt den classe van Enckhuysen:

ABRAHAMUS à DORES LAER, bediender des h. evangelii tot Enckhuysen.

PETRUS JACOBI, bediender des h. evangelii in Hoochkarospel.

JAN CORNELISZ, ouderling tot Enckhuysen.

PIETER THOMASZ, ouderling in Bovenkarospel.

uyt den classe van Edam:

SAMUEL BARTOLDI, predicant tot Munnekedam.

GELLIUS DE BOUMA, predicant tot Lantsmeer.

PIETER DIRCKSZ, ouderling tot Edam.

JACOB CLAESZ, ouderling tot Ipendam.

uyt den classe van Alcaer:

VINCENTIUS MUESEVOET, dienaer des woorts Gods tot Schaegen.

WILLEM WILLEMSZ, dienaer des woorts Godts tot Suytscherwoude ende Broeck op den Langedyck.

JUERIAEN HERMANZ, ouderling tot Alcaer.

JAN MATHYSZ, ouderling tot Schaegen.

uyt den classe van Haerlem:

WILLEM DE HASE, predicant tot Haerlem.

FRANCISCUS STOCKIUS, predicant tot Castrichum.

CLAES DE WOLFF, ouderling tot Haerlem.

DIRCK FREDERICKSZ, ouderling tot Wormer.

uyt den classe van Amsterdam:

PETRUS PLANCIUS, predicant tot Amsterdam.

HERMANNUS BUSCHHOFFIUS, predicant tot Wesop.

DIRCK KIEFF, ouderling tot Amsterdam.

GERRIT CORNELISZ, ouderling tot Amsterveen.

Insglycx syn oock met behoorlycke credentie uyt last der E.E. H.H. Staten verschenen de erentfeste, wyse, hoochgeleerde heren mrs. ROMBOU HOGEBEETS ende NICLAES CROMHOUT, raden ordinaris in den Hogen ende Provincialen Rade in Hollant respective, om regart te nemen, dat in dese vergaderinge gene polytycke saecken, noch daeruyt enige onenicheyt soude mogen rysen, noch die de kercken int gemeen mochten aengaen, souden mogen verhandelt worden.

Syn mede de E. vergaderinge met behoorlycke credentie bygecomen uyt naeme des synodi van Gelderlandt de E. JOANNES COITZIUS, bediender des goddelyken woorts tot Nieuwegein, ende uyt naeme des synodi van Suythollandt de E.E. NATHANAEL MARLANDUS, dienaer des h. evangeliï tot Schiedam, ende JOANNES WTEBORGARDUS, dienaer des h. evangeliï in sGraevenhage, om achtervolgende de aengename ende tot noch toe onderhouden gewoonte der correspondentie dese vergaderinge by te wesen ende deselve met haeren goeden raedt ende advysen te dienen.

Nae desen syn uyt de personen, die tot dese vergaderinge behoren, by gemene stemmen in order verkoren: eerst tot enen praesidem D. PETRUS PLANCIUS, dienaer Jesu Christi tot Amsterdam, daernaer tot enen assessorem D. JOANNES WILZOETIUS, bediender des h. evangeliï tot Hoorn, ende eyndelyck tot enen scribam ABRAHAMUS à DORESLEAER, dienaer Jesu Christi tot Enckhuysen.

Den tyt der byeencompste is by de E. vergaderinge bestemt des voormiddachs van acht uyren tot den elven ende des naemiddachs van 2 uyren tot den vyven.

De acten des voorgaenden synodi syn gelesen ende dese navolgende dingen verhandelt.

1.

D. JOANNES WALLESIUS heeft rapport gedaen van den synodo van Groningen, eerstelyck de vergaderinge uyt naeme desselfs voor de goede correspondentie, tot noch toe met haer gehouden, bedanckende ende daernaer oock verclaerende den staet der kercken aldaer gevonden te hebben in enen redelycken stant. Hierinne heeft de synodus een goet genoeghen gehadt ende D. WALLESIUM voor synen dienst ende getrouwicheyt bedanckt.

2.

Also tclassis van Hoorn swaericheyt gemaect heeft over den 21sten

artyckel vant voorleden synodus (inhoudende dat gene lidmaten enige schriften, boeckxkens, theses ende antitheses uytgeven mogen sonder deselven den gedeputeerden onses synodi tot ondersoeking toe te senden, diewelcke, indien den noot sulcx vereysehet, daertoe oock de hulpe dier classis, onder tweleke den authuer derselver schriften woonachtich is, sullen mogen gebruycken) ende derhalven goetvondt, dat het beter waere, dat de schriften ende boeckxkens, die men begeert uyt te geven, liever van de respective classen alleen als van de gedeputeerde der synoden soudon gevisiteert werden, mits de classen haere vryheyt behoudende om de gedeputeerde daertoe te mogen gebruycken, so heeft het synodus hierover geresolveert, dat de saccke blyven sal by de resolutie vant voorgaende synodus tot Amsterdam, totdat anders by den provincialeem synodum, dat nu op handen is, sal geordonneert syn.

3.

Nopende het 22ste artyckel, aengaende het benaerstigen, dat in alle plaetsen deses synodi de Catechismus gepredyckt werde, is by de classen ingebracht, dat sy de resolutie desselfs hebben int werck gestelt met belofte om de goede handt daeraen te houden, dat sulcx meer ende meer insonderheyt in die plaetsen, daert te voren noch niet geschiet en was, geschiede.

4.

Aengaende het 23ste artyckel, in hetwelcke den classe van Amsterdam opgeleyt was de wederlegginge D. D. WHITAKERI van de 10 redenen EDMUNDI CAMPIANI in Duytsch over te setten, dewyle de redenen EDMUNDI selve in Duytsch uytgegeven waeren, heeft hetselve classis van Amsterdam verelaert, dat het tot genoegdoeninge van de resolutie des synodi sal arbeyden, so haest als men seeckerlyck ean verstaen, dat de wederlegginge WHITAKERI voornoemt niet overgeset en is, gelyk daervan de veragderinge tot noch toe geen seeckerheyt en was gebleecken.

5.

Also de saccke vant 29ste artikel, betreffende het misbruyck veler polytycken ende schouten int solemniseren der huwelyken ende het remedium om sulcx te beteren, noch open staet, is by de E. vergaderinge besloten, dat men alsooch aenhouden sal, dat deselvige tot weringe van de ergernisse ende confusie, die daerdoor alomme ontstaet, door de deputatos deses synodi volecomentlyck soude mogen werden geeffectucert. Ende werden oock de classen by desen gelastet om met haere respective principaale te spreecken, opdat oock de predicanten mochten vermaent

werden in de saecken des huwelycx goede voorsichticheyt te gebruycken.

6.

Also daer grote clachten vallen over de onordentelyckheyt ende misbruyc van de attestatien, die gemeenlyck by den meestendeel der armen werden misbruyct, is goetgevonden de saecke uyt te stellen tot het synodum provinciael ende middelertyt tot weringe van de misbruycken de attestatien also te stellen, dat de omstandicheyt der plaetse, tot denwelcken de versoekende vertrecken, daerin werde uytgedrukt.

7.

De generalia, die by seeckere classen beneffens tgene, dat op andere jaeren ingebracht is, gevonden syn om tot den nationalem synodum gebracht te werden, syn dese:

By telassis van Hoorn:

Uit den synodo, gehouden anno 1602, in particul. quaest. 15, de quaestie van Amsterdam, of alle sonden tsy groot ofte cleen op een voet in de kercke Godes sullen gestraft werden. Item uyt den synodo, gehouden anno 1596, art. 11 het gravamen van Alémaer, of men die tot den avontmael sal toelaten, die wel toestaen alle poincten der christelycker lere, maer noch niet en cunnen verstaen den doop den kinderen toe te comen, begerende daerinne verdraegen te werden. Item uyt het selvige synodo art. 16 het dopen der siecken op haer sieckbedde.

By telassis van Amsterdam.

Uyt den synodo, gehouden anno 1589, art. 3 het stellen van een algemeen formulier des h. doops om te dopen den bejaerden. Item uyt den synodo, gehouden anno 1595, uyt het laetste gravamen van Enckhuysen, of men jonge lieden van 15, 16, 17 jaeren dopen sal, die niet willen beloven te gaen tot des Heren avontmael. Item uyt den synodo, gehouden anno 1607, art. 9 het oversetten van den bybel. Ende eyndelycken uyt hetselvige synodo art. 16, wat van den doop gehouden moet werden, diewelcke bedient werdt van afgesneden dienaeren ende van de afvallige tot de Ubiquitisten ende Flaccianen.

8.

D. CORNELIUS HILLENIS heeft rapport gedaen van den synodo van Gelderlandt, gehouden anno 1607 binnen Bommel. Is de vergaderinge over syn rapport vergenoecht ende hy van deselve voor synen getrouwen dienst bedanckt geweest.

Gravamina.

Hoorn.

Opt gravamen van Hoorn, aengesien de leraers der Wederdoperen vast lopen doort gehele landt om haere vergaderingen te houden, oft niet nodich sy daerinne te voorsien, ten eynde dat elek in syn eygen plaetse mochte blyven, antwoordt de synodus, dat men dese saecke sal laeten berusten by tgene voorleden jaer in den synodo tot Amsterdam art. 26 besloten is ende dat so lange, totdat middelertyt in een meerder vergaderinge, tsy den provincialen ofte den nationalen synodo, anders soude mogen besloten werden.

Edam

Opt gravamen van Edam, of een kerckendienaer, die van wegen onsuiverheyte iu der lere van den classe gecondemneert is van synen dienst te sullen afstaen ende hy over sodanige sententie op den synodum is appellerende, daerentuschen noch totdat de synodus daerof sal geoordeelt hebben, in synen dienst sal voortgaen, of dat de classis middelertyt syne plaetse sal bedienen by provisie, antwoordt de synodus, dat sodanich persoon, die om onsuiverheyte der lere by het respectieve classis wettelycken tot afstant van synen dienst gecondemneert is, van denselvigen synen dienst behoort afstant te doen onaengesien syn appel, dat hy daerover tot meerder vergaderinge soude mogen doen ofte alrede gedaen hebben, volgende de resolutie des generalen synodi daervan synde.

Haerlem.

Opt eerste gravamen van Haerlem, also in voorgaende jaeren allen dienaren des goddelycken woorts volgende de resolutien der synoden opegeleyt was den Catechismum ende Nederlantsche Confessie te onderteecken tot verseeckeringe, dat se alle, tgunst daerinne gestelt is, hielden in alles den woorde Godes conform te syn ende dat enige jaeren onder sommige classes tselve mach onderlaten syn ende huyden ten dage vele over den voornoemden Catechismum ende Confessie gedifficulteert werdt tot nadeel van de lere der Gereformeerder kercken, oft niet nodich en sy van wegen deses Noorthollantschen synodi aen alle classen, daeronder sorterende, te belasten, dat daer sulcx naergelaeten is, tselve wederom

int werck gestelt wierde ende by een yder dienaer ingewillicht op pene, by den synoden daerover gestatueert, is de resolutie des synodi, dat de onderteeckeninge, beyde van den Catechismi ende Confessie, tot meerder verseeckeringe van de enicheyt der lere behoort te geschieden, also dat deselvige ter plaetse, daer se soude mogen naergelaeten syn ende noch naergelaeten werden, sal werden geffectueert ende dat op sodanige pene, als de synodus generael van sGraevenhage art. 47 ende 48 daerop heeft geordonneert.

12.

2.

Opt tweede gravamen van Haerlem, also men bevindt, dat enige schouten ende secretarisen ten platte lande in de huwelyksche opteeckeninge der jonge luyden haer niet en willen (oock vermaent synde) conformeren met de politie der heren Staten om teconsent der ouderen te verwachten, daeruyt grote swaricheden bevonden werden te ontstaen, oft niet nodich en is te versoecken, dat van wegen der hoger overicheyt aen de voorsz. magistraten ten platten lande nieuwe belastinge gedaen werde hen op seeckere poenen nae de voorsz. politie te reguleren, is de antwoorde des synodi, dat het behoorlyck ende oock nodich is, dat de ordonnantie der heren Staten in de opteeckeninge van de jonge luyden werde onderhouden ende dat men derhalven tot weringe van de ingeslovene abuysen daertoe by de E. heren Staten door de gedeputeerde des synodi ernstelyck sal aenhouden.

13.

3.

Over het derde gravamen van Haerlem, also men bevindt, dat de bybelen ende testamenten seer incorrect dagelycx gedruckt werden, doordien de druckers de costen van de correctuers soecken te sparen, of men niet sal versoecken, dat ten minsten sulcke boecken, die principia religionis syn, niet en sullen by ymandt gedruckt werden dan met behoorlycke correctie ende dat dienvolgende by de hoge overheyt verordonneert werde, dat by de respectieve magistraten elcker stadt, daer druckerye is, een behoorlyck verstandich correctuer gestelt moge werden mitsgaders den behoorlycken loon, dien hy van den drucker daerover genieten sal, heeft het synodus geadyseert, dat sulcx geheel goet waere ende dat derhalven hetselve aen de E. heren Staten sal werden versocht.

14.

4.

Over het vierde gravamen van Haerlem, also aen alle classes deses synodi is kennelyck geworden, dat op den synodo van Amsterdam laestleden enige rapporten gedaen syn door dengenen, die van wegen onses Noorthollantschen synodi in sGraevenhage tot de praeparatoire handeling des generalen synodi beroepen waeren, ter cause van dewelcke door D. Doct. ARMINIUM ende D. JOANNEM WTEMBOGAERT brieven uytgesonden syn, daerdoor sy van deselve rapporten doleren, alsof se niet oprechtelycken souden gedaen syn, ende wederom andere brieven door D. WERNERUM HELMICHIIUM ende D. HERMANNUM GERARDI allen classibus oock toegesonden syn tot beantwoordinge van deselve haere rapporten, oft niet nodich sy op den synodo, dat van dese schriften ende handeling breder gesproocken werde ende oock van de middelen, daerdoor de differenten mochten geweert werden, die den voortganck des generalen synodi verhinderen. is de resolutie des synodi gevallen, also dit gravamen voornaementlycken siet op de wechneming van de veranderingen, die den voortganck vant beloofde synodus nationael retarderen, dat de gedeputeerde deses synodi benefens de gedeputeerde van Suythollandt met de kereke van Amsterdam sullen aenhouden by de E. H. Staten. dat het synodus soude mogen voortgaen. Ende om sulcx te bequaemer te wege te brengen, also men seeckerlyck verstaet, dat de veranderingen van den voortganck van dien, benefens de menichfuldige voorvallende occupatien des landts, oock geensins en syn de geringste de differenten over de advysen, gevallen in de praeparatoire vergaderinge in sGraevenhage, siet de synodus voor graden ende oock nodich in, dat aen de H. Staten versocht werde, dat haere Ed. Mo gelieve de redenen der verschillender advysen van wedersyden af te vorderen, bysonder also de broeders ter wedersyden, daertoe versocht synde, bereyt syn deselve over te leveren, ten eynde dat deselve, overgelevert synde, in handen van de gedeputeerde des synodi souden mogen gestelt ende door haer tot de classen uytgesonden werden.

15.

5.

Over tvyfde gravamen van Haerlem, overmits enige schoolmeesters ende voorsangers in den dienst werden aengenomen, die geen leden der kercken syn, of men niet en behoorde ander orden daerin te stellen, is van den synodo geadvyseert, dat het behoort te geschieden, ende om daertoe te beter te comen, dat men ter plaetsen, daer abuys in dit stuck

valt, sal aenhouden by de respective officieren, dat sulcx werde geremedieert, ende by soverre als men by deselve niet en can obtineren, dat men dan hulpe versoecke aen de Gecommitteerde Raden van Westvriesland ende tNoorderquartier.

16.

6.

Over tseste gravamen van Haerlem, hoewel het pointet van den doop der siecken opt dootbedde eygentlyck behoort tot den gemenen synodum, nochtans, dewyle hetselfde lange dilayeert door verscheyden veranderingen, die daer voorvallen, ende daerby bevonden wordt, dat enige personen, ongedoopt synde, grotelycx becommert syn, dat se sonder doop moeten sterven, of men niet provisionelyck int oordeel ende discretie van een yder kercke stellen sal daerinne te doen, so nodich ende oorbærlyck bevonden sal werden, is goetgevonden, also dit pointet is gehorende tot den generalem synodum, hetselve tot den aenstaenden synodum generael te refereren.

17.

7.

Opt sevende gravamen van Haerlem, also men eens goetgevonden heeft te refutereren de boeckxkens van de lere der Wederdoperen ende tselve opgeleyt was D. Doct. ARMINIO, synde alsdoen noch tot Amsterdam in den kerkendienst, ende tselfde by hem uyt verscheyden consideratien niet en is geeffectueert noch oock apparent, dat het van hem gedaen sal werden, of het niet raetsaem en is enige andere bequaeme ende geleerde mannen daertoe te gebruycken, is geantwoordt, dat men dese saecke sal uytstellen tot den aenstaenden synodum provinciael, alwaer D. Doctor ARMINIUS sonder twyffel oock mede sal verschynen, ten eynde dat syne L. ¹⁾ aldaer (indient de vergaderinge so goetvindt) noch overmaels tot het wederleggen van de Wederdopersche schriften werde versocht ende in cas van weygeringe een ander, daertoe bequaem, in syn plaetse gestelt.

18.

Amsterdam.

Opt gravamen van Amsterdam, dewyle in elcken synodo altemets inconvenienten veroorsaect werden, doordien men niet en weet, wat in den voorgaenden synodo gehandelt is ende uyt wat redenen besloten, ende dat daeruyt menichmael contrarye ende strydende besluyten vallen,

¹⁾ »L" A, B en C hebben »liefde", E heeft »E".

of het niet geraden en waere, dat men die ordeninge onderhiel, dat elcken reyse uyt elcken classe ten minsten een persoon van vieren voor de twode reyse gecontinueert werde om sulcke inconuenienten te vermyden ende by de jegenwoordige vergaderinge van alles beter te getuygen ende verclaeringe te doen, antwoordt de synodus, dat het blyven sal byt oude gebruyck, dat is, datter geen wet en sal gemaect werden, dat sulcx soude moeten geschieden, maer dat elcke classis in desen sal behouden haere vryheyt.

19.

Opt 20ste artyckel vant laetstgehouden synodus nopende het stellen van de visitatores in elcken classe om te visiteren die respectiue kercken, daeronder gehorende, heeft het synodus voor goet ingesien, dat, hetselvighe naerblyvende, de saecke sal gelaten werden op den ouden voet.

20.

Heeft D. JOANNES ROGGIUS voorgesteld uyt naemc des Gelderschen synodi, hoe deselve versoeckt tot den aenstaenden synodum provincialem van haerentwegen te mogen committeren 2 personen (die sy oock by provisie alrede daertoe hadde genomineert, als naementlyck D. JOANNEM FONTANUM ende D. JOANNEM COITZIUM). Ende heeft het synodus daerover geresolveert, dat sulcx by haer tot onderhoudinge van de goede correspondentie, in conformite vant goetvinden des Suythollandtschen synodi, voor goet ende geraden werdt ingesien, mits conditie dat hetselve eerst ende alvoren den E. H. Staten door de gedeputeerde des synodi werde voorgedraegen.

21.

Is overgelevert ende gelesen in de E. vergaderinge een request van seeckere LYSBETH CORNELIS dr, woonachtich tot Edam (die oock selve met haer geassocieerde doleanten was verschenen) inhoudende, hoe sy remonstrante aen den classen van Edam geappelleert hadde over seeckere quaestie, geresen tuschen haer ende D. WILHELMUM PUPPIUM, dienaer van Edam, aengaende het breecken van seecker testament ende versoeckende, also sy door de uytspraecke des classis voornoemt niet en was vergenoecht, dat dese E. vergaderinge de clachte van haer remonstrante wilde by der handt nemen ende ten eynde brengen. Heeft oock het classis van Edam ingebracht, hetgene dat by haer in dese saecke was gedaen ende hoe door haere intercessie versoeninge tuschen partyen was geleyt. Doch also de appeller ende partye door vernieuwinge van enige quaestie aen de gemaecte versoeninge des classis haer niet en heeft gehouden ende daeromme beslechtinge van haere clachte by dese E. vergaderinge versochte, so heeft de vergaderinge goetgevonden door enige broederen,

daertoe by haer benoemt, (ende dat om tyt te gewinnen) enige praeparatie tot de saecke te maecken ende oversulcx bestemt D. JOANNEM WALLAESIUM, D. FREDERICUM BRUEKERUM, ISAACQ GERRITZ, dienaeren respective tot Hoorn, Binnewysent ende Hoochtwoude, ende JAN CORNELISZ, ouderling tot Enckhuysen. Welcke gecommiteerde broederen, het wedervaeren van haere besoinge rapporterende, hebben verclaert, hoe sy hebben gearbeydt, dat, de sententie des classis in medio staende (mits conditie dat de synodus tot wechneming van den twist ende tot versoeninge van de partyen wilde arbeyden), party tegen party soude mogen werden gestelt, ende voorts hoe sy hebben bevonden de saecke sodanich gestelt te wesen, dat se (naer haer oordeel) niet hier en sal cunnen, maer in loco sal dienen afgehandelt te werden. Hierop is by den synodum volgens den voorslach van de gecommiteerde broederen selve geresolveert, dat de afhandeling der saecke sal geschieden in loco ende dat door deselvige broederen voornoemt, diewelcke daertoe benefens de tegenwoordige deputati deses synodi van de E. vergaderinge werden geauthoriseert om haer tot Edam te transporteren ende aldaer uyt naeme des synodi tot beslechtinge der quaestie tuschen partyen, mits stellende de sententie des classis aen d'een syde, niet anders alsof de vergaderinge daer selve tegenwoordich waere, te besougeren.

22.

Also, achtervolgende de resolutie vant 25ste artyckel des naestgehouden synodi, van seeckere broederen uyt den classe van Hoorn is voorgesteld, dat de oversettinge van de commentaria D. HENRICI MOLLERI over de Psalmen nu is volvoert, ende dienvolgens versocht, dat deselvige soude mogen werden gedrukt ende, indient so verstaen werdt, dat by den oversetter een correctuer mochte gestelt werden, heeft het synodus besloten, niettegenstaende dat den oversetter verclaerde syne intentie in het oversetten niet geweest te syn syn werck te doen drucken maer alleen om seeckere particuliere broederen, die sulcx van hem ernstelyck versocht hadden, te dienen, dat nochtans het werck, nu synde volvoert, oock mede soude werden gedrukt, doch op conditie, soverre het den versoekenden broederen alsnoch goetdunckt.

23.

Syn met behoorlycke credentie uyt naeme des classis van Alcmaer voor de vergaderinge verschenen d'eersaeme CORNELIUS HILLENUS, dienaer Jesu Christi tot Alcmaer, ende ALBERT JACOBSZ, dienaer Christi tot Oudeyndorp ende Veenhuysen, diewelcke, haer met de afgesondene broederen desselvigen classis, die tot dese vergaderinge behoren, vervoegende, den synodo int lange hebben geremonstreert, hoe dat seeckere swaericheyt in haeren classe over de onderteeckeninge van den Catechismo ende Confessie,

t'saemengebonden in een boeckken ende vervoecht met een seeckere acte, de cracht van de onderteekeninge in sich begrypende, by seeckere broederen was ontstaen, in voegen dat het classis, voorhebbende de voornoemde onderteekeninge, achttervolgende tbesluit des synodi daervan synde, in het werck te stellen, eerstmael drie predicanten, met naemen ADRIAEN CLAESZ tot Bergen ende Schoorle, ARIS VOLCKERTSZ tot Outdorp ende Oterleock en JAN EVERTSZ tot Egmont op de Hoeve ende op Zee, ende daernaer oock een seecker jongman, genaemt WILHELMUS LOMANNUS, die noch nieuwelynex was beroepen ende gevordert tot den kerkendienst voor die van Haringhuysen, maer noch niet toegelaten tot een lidt des classis, geweygert hebben de onderteekeninge voorsz. te doen, doch also dat sy wel begeerden te onderteekenen de Confessie maer niet den Catechismo. Verelarende oock, hoe daerop is gevolcht, dat, het classis de drie eerste tyt gevende om haer te bedencken, 2 van deselve syn gegaen naer den Hage, overgevende requeste aen de E. heren Staten ende haer beclaegende over de nieuwe maniere van doen, die telassis begerde in te voeren, niettegenstaende dat haer genoegsaem van te voren was aengeseyt, indien sy haer hierover beswaert vonden, te mogen appelleren tot desen synodum; item dat, het classis den LOMANNO aengeseyt hebbende af te laten van synen dienst, totdat hy hem anders soude hebben bedacht, hy LOMANNUS hem terstont geadresseert heeft aen de E. here van Schaegen ende, wederom gecomen synde, opt bevel van denselven tegens danek des classis evenwel heeft gepredyekt, waerop wederom nieuwe interdictie van het predyeken aen hem is gedaen. Eyndelyck daerby voegende, dat het classis so ten aansien van LOMANNO een missive heeft ontfangen van de E. here van Schaegen, inhoudende, dat hy hem expresselyck belast hadde te predyeken ende haer waerschuwende niet verder tegens hem te procederen, alsoock ten aensien van de drie eerste een missive van de Mog. heren Staten, inhoudende dat men haer die acte, die telassis wilde onderteekent hebben, soude oversenden ende belastende, dat men de personen voornoemt niet en soude hinderlyck syn in haeren dienst, met vertooch oock, hoe ende wat by den classen op die 2 gemelde missiven was geantwoordt ende door wat cracht van redenen betoont de voorgemelde saecke niet nieuw maer van te voren al gebruyckt te wesen. Versochten derhalven de voorsz. gecommitteerde broederen, dat dit haer vertooch in dese E. vergaderinge gearresteert, overwogen ende geoordeelt mochte werden, so ten aensien van de gelegentheyd der saecke selfs, die sulcx ten hoochsten vereyschet, als oock ten aensien dat hetgene sy voorstelden, niet soseer en betrefte de lere als wel de kerckenordeninge, in welcken regart de heren Staten al overlange de kercken vryheyd gegeven hadden om de ongeregelde predicanten in lere ofte leven onder kerckelycke censure in ordre onverhindert te mogen

houden, gelyck oock deselve heren Staten de saecke AEMILII in den classe van Edam hadden gerefereert tot judicature van desen synodo. Het synodus, dese remonstrantie der gecommiteerde broederen voorsz. aengehoort ende rypelyck overwogen hebbende, heeft eyndelyck geresolveert, dat de broederen van Alcaer welgedaen hebben, onderleggende de onderteekeninge van de Confessie ende Catechismo tot meerder onderhoudinge van de enicheyt in der lere ende verhoedinge van alle verder disputen, verclarende daerentegen, dat de dolerende vier predicanten qualyck gedaen hebben, dat sy, haere competente rechteren voorbygaende, hierover syn clachtich geweest aen den E. heren Staten. Ende tot verder beslechtinge van de voorgevallen swaericheyt heeft de synodus geordonneert, beneffens de E. gedeputeerde des synodi, de eersaeme broederen D. PETRUM PLANCIUM (naderhant gestelt tot deputatum des synodi) D. WILHELMUM DE HASE, D. SAMUELEM BARTOLDI ende D. GELLIUM DE BOUMA om haer ter eerster gelegentheyte te transporteren tot Alcaer ende uyt last van dese vergaderinge te verschynen in den classe aldaer om de dolerende predicanten te brengen tot voldoeninge van de resolutie des synodi om haer ende oock het classen in hetgene, dat het op deselve mochte hebben, te horen ende dan verder met allerley discretie te doen naer behoren. Sullen oock de E. gedeputeerde des synodi haer metenen vermaent houden om haer uyt naeme van dese vergaderinge te voegen by den heren Staten ende deselve so int bysonder den handel van dese saecke als oock int gemeen, hoe nodich het is, dat de kercken by haer recht blyven, te vertogen.

24.

Heeft D. HILLENIS, geassocieert synde met een ouderling ende diacon van Alcaer, uyt naeme van de gemeente aldaer voor dese E. vergaderinge vervolcht de geïnstitueerde beroepinge op den persoon CORNELII PETREI, jegenwoordich bediender des h. evangelii tot Edam, die haer in den classe van Edam was afgeslaegen, versoeckende met naerstiger instantie ende uyt cracht van seeckere redenen, dat de synodus denselvigen tot den kerckendienst binnen Alcaer wilde transporteren, ende om te betonen, dat sulcx oock geschiede met goetkenninge ende begeerte van de E. magistraet respectie, tot sulck een eynde overleverende een besloten missive van denselven. Hebben daerentegen die van Edam (die uyt naeme beyde van kercke ende magistraet in getale tot 9 toe, als predicant, ouderlingen ende burgemeesteren met den secretaris, waeren verschenen) int aensien van haere contrarye redenen ernstelycken versocht, dat CORNELIUS PETREJUS, haeren waerden ende lieven predicant, tot dienst van haere kercke haer mochte toegevoecht blyven. Ende alsoo CORNELIUS PETREJUS, tegenwoordich sieck synde, in eygender persoon voor de

vergaderinge niet en conde verschynen, om nochtans syne genegentheynt in desen te mogen weten is van synentwegen so by tclassis van Edam als oock door de E. gedeputeerde des synodi uyt den mont van beyde de partyen ingebracht, dat hem de genegentheynt tot syn stadt ende vader wel heeft beweecht de beroeping van Alcaer niet te kunnen afslaen, maer dat hy nochtans by de kereke van Edam hemselven also gestelt vindt, dat hij geen redenen hadde om deselve te verlaeten. Desen voorstel ende de redenen van dien, ter ener ende ter anderer syde int lange ende brede voorgesteld ende gedebateert synde ende de partyen beyde haer oock gedraegende tot het oordeel van dese E. vergaderinge met versoeck om de saecke in goeder conscientie te overwegen ende te oordelen, so is het, dat het synodus, op alles in de vrese des Heren rypelyck lettende ende de redenen van wedersyden tegens malcanderen balancerende, eyndelyck heeft verclaert geen genocchsacme oorsaecke te cunnen vinden, waerom D. CORNELIUS PETREJUS soude werden getransfereert ende daerom geoordeelt om gewichtige redenen haer moverende, dat hy in syne h. bedieninge sal blyven by de kereke van Edam.

25.

In de saecke PETRI AEMILII, die te voren meermaelen in de synodale vergaderingen heeft gedient ende nu wederom van hemselve door syn appel over de sententie des classis van Edam tot desen synodum gebracht is, is eyndelycken van de E. vergaderinge geordonncert, dat hy AEMILIUS ten aensien van die grote onruste ende swaericheyt, die nu overlange in synen dorpe tot slaens toe ter cause van syn persoon onder de burgerye ende gemeente is ontstaen, ofte door inductie ofte (by soverre de inductie by hem niet en can gelden) door belastinge, dadelycken van syne bedieninge sal afstaen, welverstaende by provisie tot Mey naestcomende toe, mits conditie nochtans dat de gemeente van Broeck middellertyt by orde, by den synodum daerop te stellen, sal werden bedient ende hy tot die tyt toe sal genieten syn pensioen mitsgaders oock ontfangen voldoeninge van tgene die van Broeck aen hem mochten gehouden syn. Ende wat aengaet het pointet van de lere, dat hetselve sal werden geoordeelt ofte in den aenstaenden synodo provinciael ofte (indien dat synodus niet voort en gaet) in een ygelyck classe ofte door seeckore gedeputeerde uyt de classen, die, kennisse van syn saecke nemende, deselve sullen soecken af te maecken ende te beslichten, ten cynde dat hy, indien hy onsuyster bevonden werdt ende by syne quade meninge blijft, daerover soude mogen draegen syn schult, ende of hy al schoon niet onsuyster bevonden werdt ofte, onsuyster bevonden synde, daarvan afstant doet, dat hy nochtans evenwel uyt Broeck met behoorycke attestatie sal vertreeken naer een ander plaetse. Welcke resolutie des synodi dan by

AEMILIUM aengenomen synde, is hy door den praesidem uyt naeme van de E. vergaderinge vermaent, dat hy hem ter tyt toe, dat syn saecke geoordeelt werdt, sal stilhouden ende alle verder disputen, waert oock soude mogen wesen, naerlaeten, gelyck hy oock hetselvige met hantastinge aen den praesidem heeft belooft. Ende wat aengaet den order der bedieninge van Broeck is geordonneert, dat de naeste predicanten, resorterende onder telassis van Haerlem, voor een weeck vyf ofte 6 alle sondaegen de plaetse sullen bedienen ende daernaer het classis van Edam.

26.

Is ingestaen PIETER JANSZ, predicant tot Heyloo ende Egmont binnen, geassocieert synde met een van syne ouderlingen, door denwelcken de gemeente gedoleert heeft over seeckere sententie des classis van Alcaer, by haer uytgesproocken tot versoeninge van seeckere quaestie, die ontstaen was tuschen de kercke van Heyloo ende Egmont binnen ter ener ende JAN EVERTSZ, predicant tot Egmont op de Hoeve ende op Zee, ter ander syde, clagende, tgene geresolveert was niet gestelt te wesen ter executie, item dat de kercke schultbekenninge was opgeleyt in tgene, daer se geen schult en hadde. Heeft oock het classis van Alemaer openinge over die beswaeringen gedaen, waeruyt het synodus, kennisse van de saecke becomende, heeft goetgevonden de gemeente aen te seggen, gelyck haer oock aengeseyt is, dat sy niet en verstaet haer te hebben sodanige redenen ende beswaeringen, als sy meende, oordelende dat hetgene by den classen gedaen is, is gedaen discretelycken ende dat haer geen schult en is gegeven ten principaale maer alleen ten aensien van de maniere van procederen ende dienvolgens haer biddende, jae oock belastende, haer aen de gemaecte versoeninge des classis te willen houden met expresse ende particuliere vermaninge aen den voornoemden PIETER JANSZ, dat hy hem wil verhoeden van verder occasie tot nieuwen twist.

Particularia.

27.

Op de eerste vrage van Hoorn, waervoor men houden sal den doop der Wederdoperen ende insonderheyt dergener, die de h. Drievuldicheyt met ons niet en bekennen ende den Here Christum niet en houden noch voor waerachtich Godt noch voor waerachtich mensche, is geantwoordt, also dit is een hoochwichlich stuck, betreffende de gemene kercken, dat men hetselve sal refereren tot den synodum nationalem.

28.

Op de tweede vrage van Hoorn, of men die personen, die haere drie

wettelycke proclamatiën gehadt hebben, alsser een van beyden sieck werdt, ter cause van de sieckte sal mogen trouwen in haer huys, is geantwoordt, alsoot een saecke van quade consequentie is, dat men deselve tegens order der kercken tot confusie niet in en willige.

29.

Op de derde vragē van Hoorn, hoe lange men behoort te wachten om een predicant, die ter oorsaeck van overspel van synen dienst afgestelt is, als hy hem boetvaerdich vertoont, wederom tot de gemeenschap der kercken toe te laten, is geantwoordt, indien men can doen blyken, dat hy waere boetvaerdicheyt betoont, dan men hem uyt de gemeenschap der kercken niet langer en sal weren. Doch aengaende den tyt van de opneminge diens predicants, om welker wille de vragē voorgesteld is, also men verstaet, dat syn faute begaen is int classis van Hoorn ende dat hy nu woont ondert classis van Enckhuysen, so werdt deselve gestelt in de discretie van beyde die classen voornoemt.

30.

Op de 4de vragē van Hoorn, diewelcke insgelycx is voorgesteld by die van Enckhuysen, hoe men sal weren de grote licentie der Papisten ende voornaementlyck der Jesuyten, die sy so int gemeen als int bysonder haer aennemē met te herdopen ende te hertrouwen, also daer syn verscheyden particuliere documenten van beyden, is geantwoordt, dat diegene, die daarvan enige notabele exempelen weten, een ygelyck in syn classe van deselve willen behoorlycke certificatie laeten beleggen ende dan sulcx aen de Mo. heren Staten door de E. gedeputeerde des synodi remonstreren.

31.

Op de eerste vragē van Edam, of een dienaer des goddelycken woordts, met enige extraordinare noden beswaert synde, gehouden sal syn met syn ordinario stipendio hem geecontenteert te houden, is de antwoorde, also men sulcx verstaet onbillyck te wesen, dat hetselve, daert soude mogen voorvallen, de gecommitteerde Raden vant Noorderquartier sal werden vertoont.

32.

Op de tweede vragē van Edam, also tclassis verstaen heeft, dat die van Broeck in Waterlandt haer vervordert hebben seeckeren student buyten weten des classis op stoel in haere kercke te laten proponeren, of men sulck een inconvenient niet behoort voor te comen, is geantwoordt, dat, achtervolgende hetgene in synodo nationali eenmael is geordonneert

ende daernaer in verscheyden particuliere synoden bevesticht, sulcx niet en sal geschieden sonder voorweten des classis.

33.

Op de vrage van Alcaer, of niet de dienaeren deses synodi in conformite van die van Suythollandt sullen mogen aenhouden tot verbeteringe haeres stipendii ende der weduwen, is geantwoort, also men verstaet sulcx gantsch billyck te wesen, dat men hetselvige door de E. gedeputeerde des synodi, die haer met de gedeputeerde van Suythollant sullen vervoegen, aen de Ed. Mo. heren Staten van Hollant ende Westvrieslant sal versoecken.

34.

Syn int voorleden jaer van nieuws tot den dienst des goddelycken woordts naer behoorlycke examinatie ende goetvindinge toegelaten:

in den classe van Hoorn: RIPPARDUS SIXTI voor de gemeente van Twisch;

in den classe van Alcaer: AMBROSIUS JOANNIS voor de gemeente van Petten:

in den classe van Haerlem: RODOLPHUS PETRI voor de gemeente van Saenredam;

in den classe van Amsterdam: DANIEL PLANCIUS voor de gemeente van Diemen, MATTHIAS JOANNIS voor de gemeente van de Oude Loosdrecht, PETRUS PULLAEUS voor de gemeente van Amsterveen.

35.

Hebben de E. gedeputeerde onses synodi volgens tgene, dat goetgevonden is in den synodo van Suythollandt, de vergaderinge voorgesteld ende haer gevraecht, of het niet goet en waere:

1. dat men aenhielde tot den synodum provincialem;
2. dat D. PETRUS BERTIUS wierde geexamineert, also hy nu simpelycken is aengenomen tot een regentem des theologischen collegii tot Leyden;
3. dat D. PETRUS MOLINAEUS, nu predicant tot Parys, gevordert wierde tot een professorem theologiae in plaetse van D. TRELATIO sal. ged.

Heeft de eersame synodus hetselvige, soveel haer aengaet, oock mede geaprobeert.

36.

Heeft D. JOANNES ROGGIUS rapport gedaen van wegen syne deputatie uyt naeme des classis synodael in Gelderlandt. Is de vergaderinge daermede vergenoecht ende hy van deselve voor synen dienst bedanckt.

37.

Heeft het classis van Amsterdam voorgesteld, wat middel men beraemen sal tot restitutie van de onkosten, gemaect ter oorsaecke van de uytshryvinge vant gene by D. HELMICHUM sal. ged. is overgeset uyt den Hebreuschen bybel. Is geantwoordt, dat men daertoe sal aenhouden by de Generale Staten, ende indien men daer niet en obtineert, dat elk synodus sal draegen syne quote tot 25 gl.

38.

D. HERMANNUS GERARDI, nu 2 jaeren gedraegen hebbende den last der deputatie onses synodi ende versoeckende, dat hy ontslaegen ende een ander in syn plaetse gestelt mochte werden, mits doende syn reeckeninge, is tot opneminge van de reeckeninge bestemt D. SAMUEL BARTOLDI met CLAES DE WOLFF, ouderling tot Haerlem, die gerapporteert hebben de reeckeninge in alles wel te accorderen. Is verder D. HERMANNUS van den synodo van wegen synen getrouwen dienst bedanekt ende in syn plaetse bestemt D. PETRUS PLANCIUS, dienaer des h. evangeliums tot Amsterdam, hebbende de meeste stemmen daeraen D. JOANNES BOGAERT, predicant tot Haerlem.

39.

Om uyt naeme deses synodi te verschynen op den synodum van Gelderlandt is bestemt D. SAMUEL BARTOLDI, dienaer Jesu Christi tot Munnekendam, naer hem hebbende de meeste stemmen ABRAHAMUS à DORESLAER, dienaer Jesu Christi tot Enekhuisen. Ende tot den synodum van Groningen JOANNES BOGAERT, predicant tot Haerlem, naer hem hebbende de meeste stemmen VINCENTIUS MEUSEVOET, predicant tot Schaegen.

40.

Werden de classen belast met haere respectieve principaele te sprecken, hoevele predicanten ende ouderlingen op den synodum provincialem sullen verschynen.

41.

Censura is gehouden. Ende naedat D. PETRUS PLANCIUS dese E. vergaderinge met een vermaninge uyt de woorden PAULI Rom. 16 vers. 17, 18. heeft besloten, syn de acten ende handelingen deses synodi voorge-

lesen ende, geordonneert synde, dat elck classis een copie mede sal nemen, is de E. vergaderinge in goeder enicheyt ende vrede geeyndicht. Ende sal nae order de naeste synodus gehouden werden tot Enckhuysen. Aldus geeyndicht tot Hoorn desen 3 Novemb. anni 1608.

Desen gecopieert uyt het originele ende naer gedaene collatie daermede bevonden te accorderen desen 12 Novemb. 1608.

PETRUS PLANCIUS, praeses hujus synodi.

ABRAHAMUS à DORESLAER, synodi hujus scriba.

Onder deze acta staan in E de volgende woorden:

»Ex hoc tempore, anno 1608 usque ad annum Domini 1618, propter commotas turbas ac dissidia in ecclesia celebrari annuus synodalis conventus pro more consueto nequivit, usque dum a restauratione cum ecclesiastici tum politici status synodus provincialis et postmodum nationalis Ordinum publica autoritate anno 1618 fuerit convocata.»

Dit ontbreekt in de andere codices G echter heeft achter deze acta: »N.B. Zedert den jare 1608 tot den jare 1618 en zijn wegens de Arminiaense factie geene synoden gehouden.»